

Vrcholný středověk

Jakub Rádl

6. února 2019

Obsah

1	Krise feudálního systému	2
1.1	Ekonomické poměry v Evropě	2
1.2	Český stát	2
1.3	Jan Hus	2
2	1. období husitství (1419–1422)	3
2.1	Reakce na smrt Jana Husa	3
2.2	Čtyři artikuly pražské	3
2.3	Boj se Zikmundem	3
3	2. období husitství (1422–1424)	4
3.1	Křížové výpravy	4
3.2	Změna charakteru Husitských válek	5
3.3	Po bitvě u Lipan	5
3.4	Výsledky a význam husitství	5
4	Český stát v letech 1436-1440	6
4.1	Petr Chelčický	6
5	Doba Poděbradská	6
6	Uhersko ve 2. pol. 15. stol	7
6.1	Uhersko po smrti Zikmunda	7
6.2	Uhersko za Matyáše	7
7	Doba Jagellonská (1471–1526)	8
7.1	Vladislav II. Jagellonský (1471–1516)	8
7.2	Ludvík „dítě“ Jagellonský (1516–1526)	9
7.3	Vladislavská gotika	9
7.3.1	Architektura	9
7.3.2	Sochařství	9
7.3.3	Malířství	9
8	Seznam letopočtů	10

Toto dílo *Vrcholný středověk* podléhá licenci Creative Commons [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).
(creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

1 Krize feudálního systému

1.1 Ekonomické poměry v Evropě

- systém se nedokáže více rozvíjet, ale ekonomický vývoj jde dál
- stálé zvyšování daní → poddaní nemají peníze → stagnování obchodu mezi městy a vesnicemi

→ **sociální nepokoje**

- 1348 – povstání Etiena Marcella
- 1378 – povstání v manufakturách
- 1381 – povstání Watta Taylora
- kritika církve měšťany
 - odpustky, obročí (nekněží si mohli zakoupit titul církevního hodnostáře), schizma
 - církev získávala peníze za nic

1.2 Český stát

- **kritika církve**
- sekty rozšířené z Francie (Pikarti)
- Karlem IV. pozván **Konrád Waldhauser**
- první čeští reformátoři
 - Jan Milíč z Kroměříže (kazatel)
 - Matěj z (českého) Janova (profesor univerzity)
 - Jeroným Pražský (překládal spisy Johna Wycllifa)

1.3 Jan Hus

- *1371, vystudoval teologii, stal se kantorem a **rektorem UK**
- koncem 14. století začal kázat (česky) v **Betlémské kapli** (navštěvováno i Václavem IV.)
- 1409 – **Dekret Kutnohorský** – Češi mají trojitou váhu hlasu na univerzitě
- 1410 – konflikt s arcibiskupem ohledně Wycllifových spisů → uvalena **klatba**
- 1412 – **odpustkové bouře v Praze**
 - kritizoval prodej odpustků → uvalen **interdikt**
 - během bouří byli popraveni tři tovaryšové
- 1414 – další vlna odpustků
- interdiktem byl **vyhnán z Prahy** → kázal a psal díla na hradech svých příznivců
- dílo **Knihy o svatokupectví, Postila, Dcerka**

1415 – Kostnický koncil

- svolán na popud Zikmunda s cílem vyřešit církevní problémy (schizma, ...)
- Hus pozván, aby hájil své teologické myšlenky
- byl odsouzen církví a předán kostnickému soudu, který ho **odsoudil k upálení** (6.7.1415)

Jakoubek ze Stříbra

- Husův přítel, jako jeden z prvních kázal, že by lidem mělo být povoleno přijímání podobojí

2 1. období husitství (1419–1422)

2.1 Reakce na smrt Jana Husa

Rozdělení společnosti

- katolíci
- **strana pražská** (umírnění) – chtěli chudou církev, aby nemuseli platit vysoké daně
- **radikální**
 - požadují rovnost nejen před bohem, ale i v životě
 - soustředění v Plzni, Žatci a Praze
 - vůdcem kněz **Jan Želivský**
- **chiliasmus** – vykonávali poutě na hory, věřili v tisícileté království

Protestní listina – 452 šlechtických pečeti

30. 7. 1419 – 1. pražská defenestrace

- průvod s Janem Želivským v čele procházel Prahou k radnici
- cílem bylo osvobození tovaryšů
- konšelé byly **vyházeni z okna na kopí** a všichni zemřeli
- **Václav IV. dostal mrtvici**, když se o tom dozvěděl

1420 – založen Tábor

- založen husity, kteří chtěli žít podle ideálních společenských pravidel
- **strategická poloha** na vysokém skalnatém kopci, chráněn řekou Lužicí

1420 – bitva u Sudoměře

- **Jan Žižka zvítězil** nad šlechtou
- z jedné strany chránění rozbahněným rybníkem, z druhé napuštěným, z třetí vozovou hradbou

2.2 Čtyři artikuly pražské

- červen 1420 – sepsány Janem Žižkou
 - cílem je sjednocení programu umírněných a radikálních husitů, aby mohli bojovat se Zikmundem
 - nejdokonalejší program – **sjednotil všechny společenské vrstvy**
1. **svobodné kázání slova božího** (každý má právo vykládat Bibli svým způsobem)
 2. **povolení přijímání podobojí**
 3. **konec světského panování kněžstva** (panovník má moc nad církví)
 4. **trestání smrtelných hříchů nezávisle na stavu**

2.3 Boj se Zikmundem

1420 – 1. křížová výprava (Zikmund útočí na Vítkov)

- květen – Jan Žižka správně předpokládal místo útoku, Praha byla jednotná → **útok odražen**
 - Zikmund nelegálně korunován českým Králem
- listopad 1420 – Zikmund prohrává pod Vyšehradem

1422 – Čáslavský zemský sněm

- **Zikmund sesazen z trůnu**, protože nebyl legálně korunován
- ustanovena **rada 20 správců**, kteří vládou v období bez krále (5 pánů, 7 rytířů, 8 měšťanů)
- královská města mají „**právo třetího hlasu**“ (hlasovat na zemském sněmu)
- Čtyři artikuly přijaty jako zemský zákon

→ český stát je stavovskou monarchií

3 2. období husitství (1422–1424)

3.1 Křížové výpravy

1422 – 2. křížová výprava

- 6. 1. 1422 – Zikmund poražen u Kutné hory (směr útoku kvůli stříbru)
- 8. 1. 1422 – Zikmund poražen u Habrů
- 10. 1. 1422 – zbytek Zikmundova vojska poražen u Německého brodu (dnes Havlíčkův)

9. 3. 1422 – převrat v Praze

- Jan Želivský a jeho spolupracovníci nalákáni na staroměstskou radnici a popraveni

Diferenciace názorů v táboře

- **Orebské bratrstvo** – odpojená část husitů, založili Menší Tábor na hoře Oreb
- sepsán **Žižkův vojenský řád**
 - popisuje vojenské taktiky (vozová hradba, ...)
 - stanovuje pevná pravidla o drancování vesnic po boji (zákaz u sprátelených)
 - popisuje používané zbraně (halapartna, řemdich, palcát, ...)

1424 – Vznik panské jednoty

- spojení vyšší a nižší šlechty proti radikálním husitům (aby donutili rolníky pracovat)

1424 – bitva u Malešova

- Žižka slepý bitvu zorganizoval a vyhrál

→ mír s panskou jednotou → tažení na Moravu

- Jan Žižka při tažení umírá → nástupci: Zikmund Korybut → Prokop Holý Veliký (bitva u Ústí, Tachova, Domažlic)

1426 – 3. křížová výprava – bitva u Ústí (křížáci poraženi)

1427 – 4. křížová výprava – bitva u Tachova (křížáci poraženi)

1431 – 5. křížová výprava – bitva u Domažlic (křížáci poraženi)

- vedena kardinálem Juliem Cesarinim – ztratil klobouk → husité ho získal
- křížáci: 40000 jízda + 90000 pěšáků × husité: 40000
- křížáci začali prchat odstrašení husitským chorálem

→ Zikmund si uvědomil, že není možné Husity vojensky porazit

3.2 Změna charakteru Husitských válek

1428–1433 – Rejsy – „spanilé jízdy“

- směřovali do Uherska, Rakouska, Německa, Polska (až k Baltu)
- cílem bylo oslabení nepřátel, získání kořisti a šíření myšlenek husitství
- ikonoklasmus

Martin Luther – považoval Husa za svého předchůdce

Basilejský koncil

- díky Zikmundovi pozváni **Prokop Holý** a **Jan Rokycana** za cílem vyřešení otázek husitských požadavků
- **Soudce chebský** – listina zajišťující bezpečnost jejich cesty a pobytu v Basileji
 - koncil je považuje za sobě rovné
 - udělena díky Zikmundovi (chtěl urychlit konec válek)
- koncil nabídl povolení přijímání podobojí a rozdělení majetku církve mezi šlechtu (jak katolickou, tak kališnickou) a královská města
- Holý a Rokycana na podmínky nepřistoupily, šlechta s nimi, ale souhlasila → obnovení panské jednoty za cílem ukončení husitských válek

30. 5. 1434 – bitva u Lipan

- umírnění (+ panská jednota) × radikální
- umírnění znali husitskou bojovou strategii → provedli falešný útok, stáhli se, radikálové otevřeli vozovou hradbu, umírnění provedli druhý útok → zvítězili
- padlo 300 umírněných a 1300 radikálů
- Luděk Marlod: obraz Bitva u Lipan

3.3 Po bitvě u Lipan

červenec 1436 – Basilejská kompaktáta (Jihlava)

- povoleno přijímání podobojí
- majetek církve rozdělen mezi šlechtu a královská města
- Zikmund oficiálně přijat za českého krále

Jan Roháč z Dubé

- Zikmundův soupeř, obléhal hrad Kalich
- 1437 – Roháč zajat a v Praze popraven

1437 – Zikmund se vrací do Uherska

- po cestě zemřel
- české království odkázáno Albrechtu Habsburskému, manželovi jeho dcery

3.4 Výsledky a význam husitství

- vznik nové (poprvé oficiálně uznané papežem) křesťanské církve
- majetek církve rozdělen mezi šlechtu a královská města
- české království se stává stavovskou monarchií

4 Český stát v letech 1436-1440

- **Zikmund Lucemburský** (1419–1437)
- **Albrecht Habsburský** (1437–1439)
- **Ladislav „Pohrobek“ Habsburský** (1440 – 1457)

4.1 Petr Chelčický

- kritika společnosti, církve, státní formy
- zaměřil se na učení o trojím lidu (byl proti rozdělení společnosti)
- domníval se, že Bůh každého člověka odmění podle toho, jak se chová na zemi
- dílo: **Postila, O trojím lidu, Sieť viery pravé**
- zakladatel **jednoty bratrské**
 - 1457 – založena jednota bratrská
 - 1467 – jednota bratrská uznána jako samostatná církev
 - stoupenci nejdříve z řad měšťanů, později šlechty a české inteligence (J. A. Komenský, Jan Blahoslav)
 - z počátku pronásledována

5 Doba Poděbradská

Bezvládí (1439–1453)

- Ladislav příliš mladý na to aby nastoupil na trůn
- obnova landfrýdů (vojensko-politický svaz měšťanů královských měst, vyšší a nižší šlechty)

1444 – Jiří z Poděbrad zvolen do čela východočeského landfrýdu

- v Praze jsou zmatky kvůli bezvládí → chtěl ovládnout Prahu, aby Čechy lépe prosperovali
- 1448 – ovládl Prahu nočním obchvatem

1449 – vznik Jednoty strakonické (katolický spolek českých pánů proti Jiřímu)

1452 – Jiří zvolen správcem Království českého

- **revize pozemkové držby** – 1454 (dokumentace přerozdělení majetku církve)
- obnovení zemského soudu

1453 – Ladislav Pohrobek se ujal vlády (dosáhl 12 let)

1457 – Ladislav pohrobek umírá

- chytaný sňatek Ladislava s Magdalénou Francouzskou
- Jiří z Poděbrad obviňován z otrávení, později nalezeny lékařské spisy a zjištěno, že šlo o leukémii

1458 – Jiří zvolen králem

- „král dvojího lidu“ – vládl katolíkům i kališníkům
- pozval do Čech **Antonia Mariniho** jako ekonomického konzultanta → zákaz vývozu Au, Ag
- spory s Rožmberky a s papežem
 - požadoval od papeže znovupotvrzení basilejských kompaktát
 - 1462 – papež prohlásil kompaktáta za zrušená

1464 – Spolek křesťanských panovníků

- listina s cílem sjednocení Evropy v boji proti Turkům a intrikám papeže
- Lev z Rožmitálu, Václav Šašek z Bříkova s listinou cestovali
 - ŘŘ → Londýn → Francie → Španělsko (→ Alois Jirásek: Z Čech až na konec světa)
- navázáno mnoho spojení, některé státy byly ale odrazeny od podepsání papežem

1466 – křížová výprava proti Jiřímu

- papež Pavel II. na Jiřího uvalil klatbu a vyhlásil výpravu
- většina panovníků se odmítla výpravy zúčastnit
- do čela výpravy se postavil **Matyáš Hunyady Korvín**
- 1469 – bitva u Vilémova
 - Matyáš zajat, propuštěn pod podmínkou vzdání se nároků na České království
 - v Olomouci zvolen katolickými stavy za krále

1471 – Jiří z Poděbrad umírá

- během příprav na válku s Matyášem
- nechtěl aby jeho synové byli jeho nástupci, protože není z královského rodu, což by mohlo ohrozit jejich postavení a vést k válce → 1469 schválen sněmem jako nástupce **Vladislav Jagelonský**

6 Uhersko ve 2. pol. 15. stol

6.1 Uhersko po smrti Zikmunda

- sílí pozice magnátů
- rozdělení šlechty po roce 1440
 - pro Ladislava Pohrobka: **Jan Jiskra z Brandýsa** – sestavil křížáckou armádu **bratřici**
 - pro Jano Hunyadyho: střední šlechta

1440 – Jan Hunyady zvolen gubernátorem

- 1446 – zemřel → funkci převzal **Ladislav Hunyady**

1451 – bitva u Lučence

- bratřici zvítězili nad Hunyadym
- 1452 – Ladislav korunován uherským králem
- bratřici se stávají živelným hnutím (na Slovesnku), Petr Aksamit z Košova

6.2 Uhersko za Matyáše

- 1458 – Matyáš Hunyady Korvín zvolen králem
- 1458 – bitva u Šarišského Potoka
- 1467 – bitva u Velkých Kostolan
 - Matyáš porazil bratříky → vytvořil z nich vlastní armádu
- pocházel z Čech → čeština stanovena za úřední jazyk
 - považována za vyspělostí blízkou latině, k níž se Uhry po jeho smrti vrátily
- 1465 – založena **Academia Istropolitana**
- podporoval renezanční umění

7 Doba Jagellonská (1471–1526)

7.1 Vladislav II. Jagellonský (1471–1516)

- král český, ztráta vedlejších zemí Koruny české
- 1490 – král uherský → nucen k přesídlení do Budína
 - z hospodářských důvodů – soustředění královského dvora
 - z politických důvodů – aby ho mohla uherská šlechta lépe ovládat („král Bene“)

→ úpadek královské moci

Hospodářská situace

- šlechta cestuje, nakupuje, poznává nové životní styly → potřebuje více peněz
- vznik **feudálních velkostatků**
- zabírání půdy poddaným
 - pěstování obilí, chov ovcí, výroba, rybníkářství (Jakub Krčín z Jelčan, Štěpánek Netolický – Zlatá stoka)
- panské výrobky jdou na trh
- spory šlechty s královskými městy
- zvyšování nároků na poddané → nevolnictví
 - poddaný je vázán na vrchnost pouze ekonomicky
 - nevolník se nesmí odstěhovat, poslat děti studovat, vdávat bez souhlasu vrchnosti
 - pro odchod potřebuje „výhostní list“

Povstání

- Praha po smrti Jana Želivského znovu rozdělena na 3 města
- 1483 – 2. pražská defenestrace
- 1494 – povstání v Zábřehu na Moravě
- 1496 – povstání v Ploskovicích – Dalibor z Kozojed (inspirace pro B. Smetanu)
- 1496 – povstání v Kutné hoře – potlačeno a havíři naházeni do šachet (inspirace pro J. K. Tyla: Kutnohorští Havíři)

1485 – Kutnohorský náboženský mír (rovnoprávnost kališnictví a katolictví)

1500 – Vladislavské zřízení zemské

- sepsal Albrecht Rádl z Oušavy ve prospěch šlechty (na úkor měst a krále)
- dává šlechtě právo podnikat, nedává šlechtě právo 3. hlasu
- král zřízení podepsal (1502), města ho nikdy neuznala

1517 – povstání na Křivoklátsku

→ 24.10.1517 – **Svatováclavská smlouva**

- šlechta může podnikat, města mají právo třetího hlasu

7.2 Ludvík „dítě“ Jagellonský (1516–1526)

- 1519 – příchod lutheránů z Německa (nové reformované náboženství → nebezpečí pro katolíky a kališníky)
- 1526 – obnovení kompaktát (legální je katolictví a kališnictví)
- smlouvy o nástupnictví s Habsburky (1515)
 - sňatek Ludvíka Jagelloonského s Marií Habsburskou
 - sňatek Ferdinanda Habsburkého s Annou Jagellonskou
 - v případě smrti jednoho z mužů přebírá vládu druhý

1514 – křížová výprava proti Turkům

- před nástupem Ludvíka útoky Turků → křížová výprava
- verbování sedláci, řemeslníci a nižší šlechta (křížáci v Uhrách = „kuruci“)
- výpravu vedl Jiří Dóza (Dózsa György)
- nedostatek jídla a financí → výprava se změnila v **Dóžovo povstání**
- povstání bylo potlačeno
- Uherský zemský sněm – uzákoněno nevolnictví – „*perpetuum silentium*“ (věčné mlčení)

1526 – křížová výprava

- většina Uherska byla pod tureckou nadvládou
- 29. 8. 1526 – bitva u Moháče

7.3 Vladislavská gotika

7.3.1 Architektura

- značka „W“ na stavbách
- jinde už renesance, ale Češi ji nechtěli přijmout
- žebra, ozdoba stěn ve formě větví
- královská oratoř v chrámu sv. Víta – král odtud sledoval mši

Matyáš Rejsek

- chrám svaté Barbory (Kutná hora) – diamantová klenba se znaky české šlechty
- Prašná brána – (novodobě pseudogoticky dostavěna)

Benedikt Reid – Vladislavský sál (zasedání stavů)

7.3.2 Sochařství

Anton Pilgram

- portál Staré radnice v Brně (křivá věžička symbolizující spravedlnost)
- kazatelna v chrámu sv. Štěpána ve Vídni

Matěj Rejsek – Kutná hora

7.3.3 Malířství

- chrámy zdobené freskami (chrám sv. Barbory)
- **Mistr Litoměřického oltáře**

8 Seznam letopočtů

Krize feudálního systému

Ekonomické poměry v Evropě

- 1348 – povstání Etiena Marcella
- 1378 – povstání v manufakturách
- 1381 – povstání Watta Taylora

Český stát

Jan Hus

- 1409 – **Dekret Kutnohorský**
- 1410 – konflikt s arcibiskupem ohledně Wycllifových spisů → uvalena **klatba**
- 1412 – **odpustkové bouře v Praze**
- 1414 – další vlna odpustků
- 1415 – Kostnický koncil

1. období husitství (1419–1422)

Reakce na smrt Jana Husa

- 30. 7. 1419 – 1. pražská defenestrace
- 1420 – založen Tábor
- 1420 – bitva u Sudoměře

Čtyři artikuly pražské

- červen 1420 – sepsány Janem Žižkou

Boj se Zikmundem

- 1420 – 1. křížová výprava (Zikmund útočí na Vítkov)
- listopad 1420 – Zikmund prohrává pod Vyšehradem
- 1422 – Čáslavský zemský sněm

2. období husitství (1422–1424)

Křížové výpravy

- 1422 – 2. křížová výprava
- 6. 1. 1422 – Zikmund poražen u Kutné hory
- 8. 1. 1422 – Zikmund poražen u Habrů
- 10. 1. 1422 – zbytek Zikmundova vojska poražen u Německého brodu
- 9. 3. 1422 – převrat v Praze
- 1424 – Vznik panské jednoty
- 1424 – bitva u Malešova
- 1426 – 3. křížová výprava – bitva u Ústí
- 1427 – 4. křížová výprava – bitva u Tachova
- 1431 – 5. křížová výprava – bitva u Domažlic

Změna charakteru Husitských válek

- 1428–1433 – Rejsy – „spanilé jízdy“
- 30. 5. 1434 – bitva u Lipan

Po bitvě u Lipan

- červenec 1436 – Basilejská kompaktáta
- 1437 – Roháč zajat a v Praze popraven
- 1437 – Zikmund se vrací do Uherska

Výsledky a význam husitství

Český stát v letech 1436–1440

Petr Chelčický

- 1457 – založena jednota bratrská
- 1467 – jednota bratrská uznána jako samostatná církev

Doba Poděbradská

- 1444 – Jiří z Poděbrad zvolen do čela východočeského landfrýdu
- 1448 – ovládl Prahu nočním obchvatem
- 1449 – vznik Jednoty strakonické
- 1452 – Jiří zvolen správcem Království českého
- 1453 – Ladislav Pohrobek se ujal vlády

- 1457 – Ladislav pohrobek umírá
- 1458 – Jiří zvolen králem
- 1462 – papež prohlásil kompaktáta za zrušená
- 1464 – Spolek křesťanských panovníků
- 1466 – křížová výprava proti Jiřímu
- 1469 – bitva u Vilémova
- 1471 – Jiří z Poděbrad umírá

Uhersko ve 2. pol. 15. stol

Uhersko po smrti Zikmunda

- 1440 – Jan Hunyady zvolen gubernátorem
- 1451 – bitva u Lučence
- 1452 – Ladislav korunován uherským králem

Uhersko za Matyáše

- 1458 – Matyáš Hunyady Korvín zvolen králem
- 1458 – bitva u Šarišského Potoka
- 1467 – bitva u Velkých Kostolan
- 1465 – založena **Academia Istropolitana**

Doba Jagellonská (1471–1526)

Vladislav II. Jagellonský (1471–1516)

- 1490 – král uherský
- 1483 – 2. pražská defenestrace
- 1494 – povstání v Zábřehu na Moravě
- 1496 – povstání v Ploskovicích
- 1496 – povstání v Kutné hoře
- 1485 – Kutnohorský náboženský mír
- 1500 – **Vladislavské zřízení zemské**
- 1517 – povstání na Křivoklátsku
- 24.10.1517 – **Svatováclavská smlouva**

Ludvík „dítě“ Jagellonský (1516–1526)

- 1519 – příchod lutheránů z Německa
- 1526 – obnovení kompaktát
- 1514 – křížová výprava proti Turkům
- 1526 – křížová výprava
- 29. 8. 1526 – bitva u Moháče

Vladislavská gotika